

ORADEA-MARE (NAGYVARAD)
 Dumineca 16 August st. v.
 28 August st. n.

Va esi joia si duminica.
 Redacțiunea în
 Közép-utcza nr. 395.

Nr. 61.

ANUL XVII.
 1881.

Prețul pe un an 10 fl.
 Pe $\frac{1}{2}$ de an 5 fl.; pe $\frac{1}{4}$,
 de an 2 fl. 70 cr.
 Pentru România 2 galbeni.

Iuliana Mihali.

Factorul care în viața unei națiuni are cea mai înaltă importanță este femeia. Ea are o misiune sântă, și de cumva își îndeplinește cu conștiință acesta misiune, națiunea ei este fericită, are să se aștepte la un viitor frumos, căci garanța unui viitor bun al cutărei națiuni este femeia bună.

Una din aceste femei bune, care și-a îndeplinit misiunea într'un mod de model, fiind d'o potrivă română zelosă, soție exemplară și mamă la înălțimea vocațiunii sale, a fost și ilustra matronă, Iuliana Mihali de Apșa n. Man de Șaieu, al cărei portret ilustrează pagina această.

S'a născut la anul 1813 în Sarasău, comitatul Marămuș. Tatăl ei a fost Ladislau (Vasocu) Manu de Șaieu, proprietar al comunei Sarasău în Marămuș, și al comunei Costeni în Solnocul-Interior. Mama ei a fost Iléna Jura de Vancești.

Ladislau Manu a servit în comitatul Marămuș dela anul 1805 până în 1822, ca vice-fișcal, până în 1833 ca jurat mare (pretor) în cercul Sighetului, până în 1836 ca vice-comite secundar, ieră până în 1845 ca vice-comite primar.

Dintre numeroșii prunci ce i-a avut Ladislau, numai două fete și un fecior a ajuns a fi de etate, anume: 1. *Susana* măritată după Ioan Jurca de Calinești, dela 1861 până la 1867 vice-comite I al Marămușului; apoi 2. *Iuliana* măritată în anul 1833 după Gavril Mihali de Apșa, pe atuncia jurat (sub-pretor); și în urmă *Iosif* repausat în 15 dec. 1876 ca comite suprem al Marămușului.

Iuliana, după postulatele timpului de atunci, se împărtași de educațiune mai mult casnică, cercetând întâiu școlile elementare

superiore pentru fete din Sighet, și după aceea primind creștere românească la casa parințescă sub conducerea mamei sale, care pe cât introdusese pe Iuliana în toate ramurile economiei de casă și ale lucrărilor femeiesci, pe atata i s'edise în inimă adevărată pietate creștină, și alipire sinceră către toate aședămintele și datinele bi-

Iuliana Mihali.

tras la o parte, lăsând poporul să pluteze pe malurile întunerecului, și păuseză liniscit, dicându-și: capul plecat nu-l taie sabia.

În 1873 veni legea unghurească. Inspectorul Réthi cu pretorul de acolo Bagya a convocat preoții în o adunare spre a se consulta despre planul înființării școlilor pentru magiărisare.

În o duminică s'au și adunat preoții noștri: uniți și orientali, la Ganțaga. Aici le ținu Réthi o cuvântare, apoi Bagya (Badea de odinioară) o tâlcui mai bine pe românește. Preoții strigara: „Să trăiească! Apoi mai căpetară câte o țigară, și fără a mai desbate lucrul, se încep scrierea pactului; după a cărui finire departându-se cu toții se facură școlile comunale cu învățatori de unguri.

În adunarea ășă li s'a promis preoților prin menționații domni forțe multe favoruri pentru ei și popor; durere însă, că din acele nu s'a împlinit nimic. Li s'a promis: Că li se vor face școli pe spesele statului, că va plăti statul pe învățatori, le vor da români de învățatori, preoții vor căpetă remunerațiune pentru propunerea religiunii, că va alege eforia pe învățatori, ba că ea va și dispune peste școlă și învățatori și alte multe, cari după cum se vede toate s'au călcat în picior; pentru că, vedem școlile toate până la una închiriate în casele cele mai debile din comune, care nu corespund, ba după ășă dr. Vasiciu: „Casa cea mai murdară, mai debilă și mai ne proporționată în o comună este școlă“, așa a ajuns cercul Chitidului!

În loc să-i facă statul școli pe spesele sale, după cum s'a promis preoților, se mai și asuprește; vedem că învățatorii își trag plățile școlice cu plăeșii din comună și nu dela stat; vedem, că în stațiuni se afla unguri ca învățatori și nu români — la români. Preoții nici la impunerea episcopului încă nu propun religiunea, pentru că nu le plătește nime. Vedem că pe învățatori i denumește inspectorul directe și el dispune de ei și școli, ier eforiile școlare cu preoții lor pot sufla în buze.

Nesciința și nepriceperea ietă unde aduce pe om! ?

De aci putem vedé slăbiciunea preoțimeii de ambe confesiunile, ce se respândesce peste întreg cercul menționat și pôte peste țera Hațegului.

În astfel de împrejurări ce folos avem de preoțime? Să ne cânte numai? căci decă nu ne scie apără cauza școlară, care este mama bisericeii și amândouă basa națiunii, atunci întreg poporul se debilitază. Avis superiorității!

Streianul.

Literatura si arte.

Dialectele limbei române. Se scie, că limba română nu are dialecte în propriul înțeles al cuvântului. Cu atât mai interesantă este dar o tesă care susține contrariul. Dl profesor Stinghe s'a angajat a o susține. Argumentațiunea dsale a apărut în programa gimnasiunului din Brașov sub titlul: „Dialectele limbei române“. Este o lectură interesantă.

Dl Dionisiu Pașcutiu ne rógă să anuciăm, că opul dsale: „A român (oláh) nemzet római eredete és nyelvének latinságáról“ se află de vândare la oficiile diecesane de Orade, Gherla, Lugos și Sibiu, cu prețul de 45 cr. Dsa voieșce să publice în curând o apologie mai lungă în cestiunea acesta.

Dl Georgiu Pop secretar finanțial și președintele oficiului pentru măsurarea competițiilor în Alba-Iulia a scos de sub tipari următoarea broșură: „Ecuivalentul“, îndreptariu practic compus pe basa legilor și ordinațiunelor ce sânt în vigore din 1 maiu și iuliu 1881 și proveđut cu esplicari și exemple practice, pen-

tru primariile comunelor bisericesci și civile, precum și conducătorii fundațiunilor, asociațiunilor, corporațiunilor și persoanele morali. Prețul 20 cr. v. a. și se capetă la autorul în Alba-Iulia.

Điuaristic. „*Siachistul român*“, un organ consacrat numai jocului de șac a început să apară la București; dar până când va esistă? — „*Ecoul Brailei*“ se numeșce un alt țiar, care a apărut, fireșce, la Brăila. — „*Cumpena*“ e titlul unui țiar apărut de curând la București, și care promite a eși de două ori pe săptămână, ocupându-se de politică, economie și literatură. — „*Buciumul*“ e titlul unui țiar politic, care a început să apară la Botoșani. — „*Cometa*“ a disparut pe cer, dar a apărut ca țiar politic în București. — „*Buciumul*“ este un alt țiar politic, care a apărut la Drohoiu și promite a eși odată pe săptămână.

Cărți noué. „*Creditul agricol în România*“, broșură de dl M. I. Gani. — „*Petroleul*“, derivatele și aplicațiunile lui“, de dl inginer N. Cucu St., îmbogățită cu 38 figuri în text, 265 pagine, prețul 10 lei, la București.

Biserica si școlă.

Școlile normale române din Oradea-mare. *Anunțiu școlastic.* Înscriserile la școlă publ. gr. cat. rom. orad. de IV clase norm. pe anul școl. 1881—82 se vor ține dela 1-a până la 9-a sept. în localitatea școliei de sub nr. 99 a stradei „Felső Pecze“. Sânt rugați acei părinți, cari au de cuget, să-și pörte fiii la aceta școlă, ca în țilele espuse, să vină cu denșii spre a-i înscrie; neputând — macar din cauza excusabilă — decăt — mai mult — una luna a întârđia: ier înscrierea mai târđie de una luna numai în ianuarie pentru semestrul al II-le al an. școl. se pôte face valida. Prectiunile regulate se vor începe în a 10 a lunei sept. Oradea-mare la 26 aug. 1881. *Directiunea.*

Archidieceasa Sibiu. Consistoriul archidieceșan, ca senat școlar, publică concurs pentru următoarele stipendii din fondurile archidieceșane: a) din fondul Mogaian un stipendiu de 500 fl. pentru studenți la vr'o universitate seu institut politehnic; b) din fundațiunea Francisc Iosefiana două stipendii de câte 60 fl. pentru școlari la gimnasiu, școlă reală seu comercială; c) din fundațiunea Cologeană un stipendiu de 100 fl. și două stipendii de câte 60 fl. pentru studenți la ori ce institut; d) din fundațiunea Peioviciană un stipendiu de 50 fl. pentru un tiner care studiează la vr'un institut public de învățământ din patrie. Terminul e 22 august st. v. (3 sept. st. n.) Pot concurge tineri români gr. or.

Diecesa Aradului. Luni în 10/22 l. c. se întruniră în Oradea-mare în conferința preoții și învățatorii gr. or. din inspectoratele: Oradea-mare, Lunca și Peștea. După celebrarea chiemării Duhului sânt Rds. Din vicar episcopesc Ieroteiu Beleş prin o cuvântare adânc pētrunđetóre, arētând însemnătatea învățământului popular, și apelând la simțul celor chiemați să-și împlinescă misiunea cu consciința și zel neobosit, deschide ședința conferinței. La ordinea țilei fiind cestiunea administrării învățământului, debaterile decurseră cu o via interesare. O comisiune alésă din sinul conferinței presentă propunerile referitoare la redicarea edificior școlastice, înființarea fondurilor, frecuentațiune școlaria și la inspecțiunea învățământului, cari primindu-se, conferința a decis a se subșterne consistoriului eparchial ca autoritate școlaria, spre luare în considerațiune. În țile următoare, marți și mercuri, sub presiunea Rev. Dn protopop și inspector școl. Simeon Bica, s'a ținut cu învățatorii curs practic din obiectele de învățământ. Zelu cu care participară dnii învățatori la acest curs, și interesarea dovedită întru a-și căștigă și amplifică cunoștințele pedagogice, ne pot da placută speranță, că